PLANINSKO
DRUŠTVO
IDRIJA

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

MED IDRIJSKIMI GRIČI IN GRAPAMI

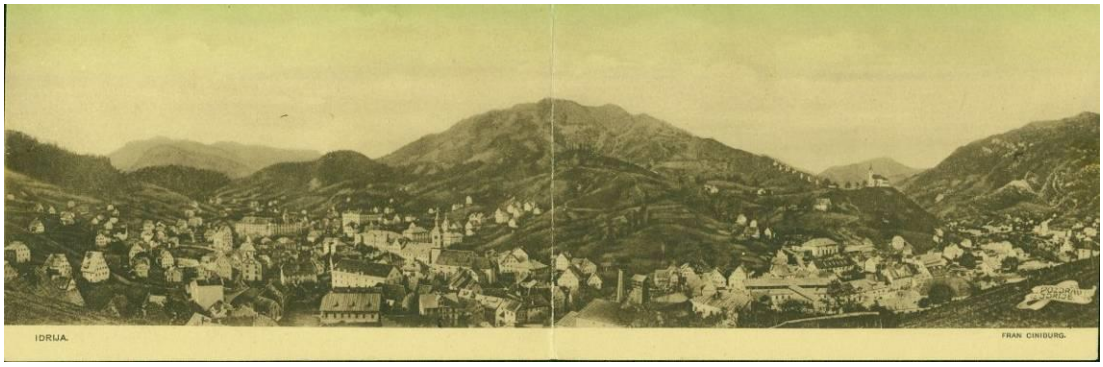

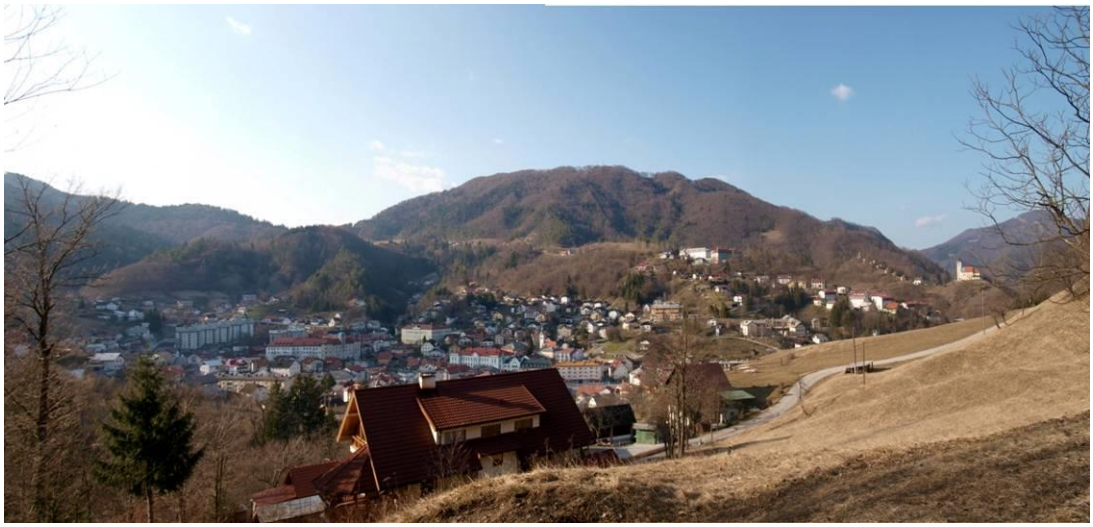

Maruška Trušnovec

Anka Vončina

Kazalo:

1.Uvod - Idrijsko nekoč in danes: ... 3
1.1.Kaj vse je občina Idrija ... 3
1.2.Geografske posebnosti ... 3
1.2.1.Idrijski prelom ... 3
1.2.2.Razvodje ... 4
1.3.Gospodarstvo ... 5
1.4.Kulturna dediščina ... 5
1.4.1.Prvo slovensko zidano gledališče ... 5
1.4.2.Grad Gewerkenegg ... 5
2.Zgodovina idrijskega rudnika ... 6
2.1.Kako se je začelo ... 7
2.1.1.Mogoče takole??? ... 7
2.1.2.Zgodovina rudnika kot nam govorijo pisni viri ... 7
2.2.Tehnična dediščina ... 9
2.2.1.Turistični rudnik – Antonijev rov ... 9
2.2.2. Klavže – slovenske piramide ... 9
2.2.3.Kamšt in rake ... 10
2.2.4.Partizanska tiskarna Slovenija ... 11
2.3.Rudniku so dali pečat ... 12
2.3.1. Franc Anton Steinberg ... 12
2.3.2.Jožef Mrak ... 12
2.3.3.Marko Vincenc Lipold ... 12
3.Šolstvo na Idrijskem ... 12
3.1.Godbeno društvo rudarjev Idrija ... 14
4.Zgodovina čipk in klekljanja ... 14
4.1.Ivanka Ferjančič ... 15
5.Naravoslovna dediščina ... 15
5.1.Zgodovina naravoslovja na Idrijskem ... 15
5.2. Janez Anton Scopoli ... 15
5.3.Baltazar Hacquet ... 16
5.5.Franc Paula Hladnik ... 16
5.6.Rastlinsko imenoslovje ... 16
5.7.Scopolijev spominski botanični vrt ... 16
5.8.Divje jezero ... 17
5.9.Obisk kralja saškega ... 18

5.10.Jegličeva zgodba 18
5.11.Zavarovane rastline na idrijskem 18
6.Kulinarika 20
6.1.Žlikrofi 20
6.2.Zelševka 21
6.3.Smukavc 21
7.Zgodovina idrijskega planinstva 22
7.1.Naša koča na Hleviški planini 23
7.2.Obhodnice, ki obiščejo naš svet 24
7.2.2.Slovenska planinska pot 25
7.2.3.Via Alpina 25
8.Viri: 26

1.Uvod - Idrijsko nekoč in danes:

Idrijsko območje zavzema zgornje porečje reke Idrijce s pritoki, kjer se stikata alpski in dinarski svet. Leži med škofjeloškim, tolminskim, ajdovskim in logaškim svetom. Svet je razbrazdan s številnimi grapami in dolinami. Tri četrtine površja prekrivajo gozdovi, višje pa se razprostirajo kraške planote: Črnovrška, Vojskarska, Ledinska, Gore, Godovič in druge.

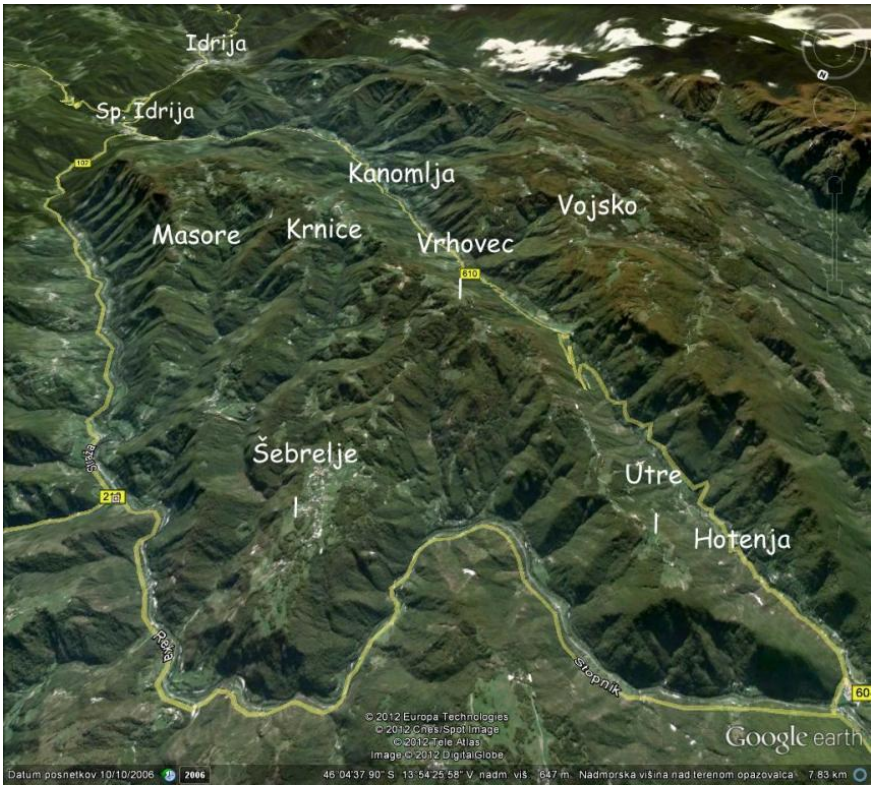

Slika 1: Razrezan idrijski svet med Spodnjo Idrijo in Trebušo

1.1.Kaj vse je občina Idrija

Obsega okrog 300 km2 in šteje približno 12 000 prebivalcev, ki živijo v 38 naseljenih krajih: Črni Vrh, Dole, Godovič, Gore, Idrija, Idrijska Bela, Idrijske Krnice, Kanji Dol, Ledine, Mrzli Log, Mrzli Vrh, Razpotje, Rejcov grič, Spodnja Idrija, Kanomlja, Vojsko, Zadlog ...

Večji mesti sta Idrija in Spodnja Idrija, od katerih je slednja nekaj stoletij starejša kot danes precej večja in bolj znana Idrija. Začetke Spodnje Idrije, v katero so se naseljevali s tolminske strani, sega v 12. stoletje, ko je kot podružnica spadala pod prafaro na Šentviški Gori. Rudarska Idrija je nad 250 let (!) spadala pod »faro« v Spodnji Idriji. Tako je še danes v uporabi drugo ime zanjo – Pri Fari.

1.2.Geografske posebnosti

1.2.1.Idrijski prelom

Danes vemo, da ima zemlja značilno lupinasto zgradbo z jedrom, plaščem in trdno, a tanko skorjo. Zgrajena je iz 12. večjih ter številnih manjših tektonskih plošč, ki se neprestano premikajo, kar čutimo kot potrese. Eden največjih prelomov v južnoalpskem prostoru je idrijski prelom. Zareza je vidna celo iz satelita.

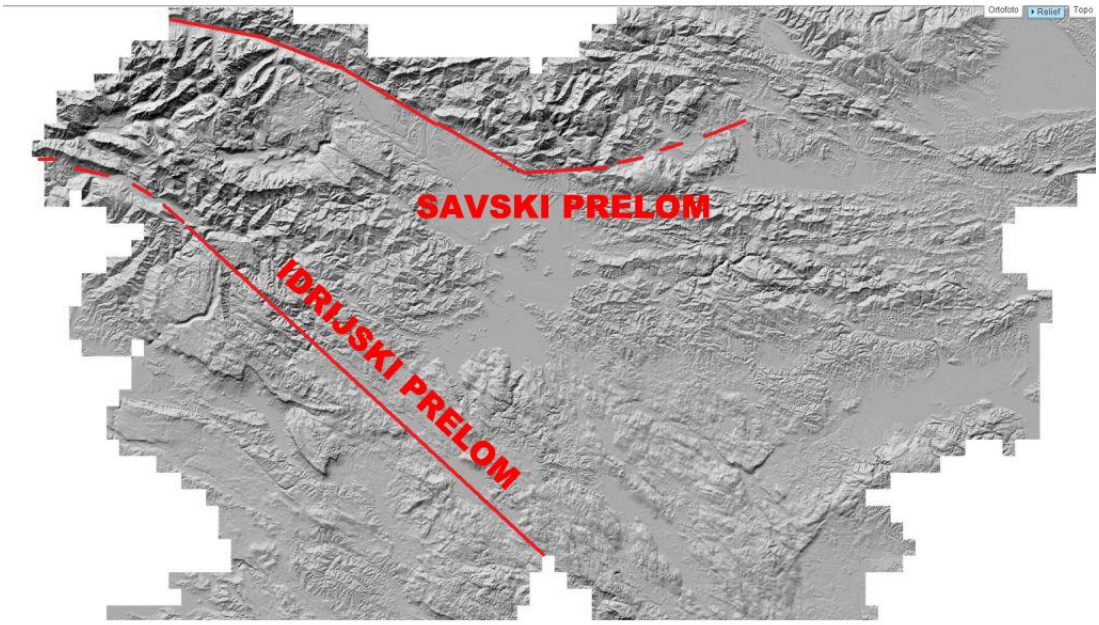

Slika 2: Idrijski prelom

Nastal je pred dobrimi petimi milijoni let kot posledica napetosti, ki jih povzroča podrivanje jadranske pod evrazijsko ploščo. Dolg je približno 120 kilometrov. Še vedno je aktiven, največji potres je bil leta 1511, verjetno je nastal v širšem območju idrijskega preloma in je z magnitudo 6,8 najmočnejši znani potres na območju Slovenije.

1.2.2.Razvodje

Vzhodna meja Idrijske občine skoraj v celoti poteka po razvodju med Idrijco in Soro. To je ločnica med Gorenjsko in Primorsko, med Jadranskim in Črnim morjem, med Srednjo Evropo in Mediteranom. Od nekdaj ta svet deli na dva dela v vseh pogledih. Med leti 1920 in 1947 je »približno« po njej potekala rapalska meja med Italijo in Jugoslavijo. In še zanimivost: S severnega slemena hiše na prevalu Ledinsko Razpotje teče voda v Jadransko, z južnega pa v Črno morje. Tu čez si danes podajata roke idrijska in žirovska občina.

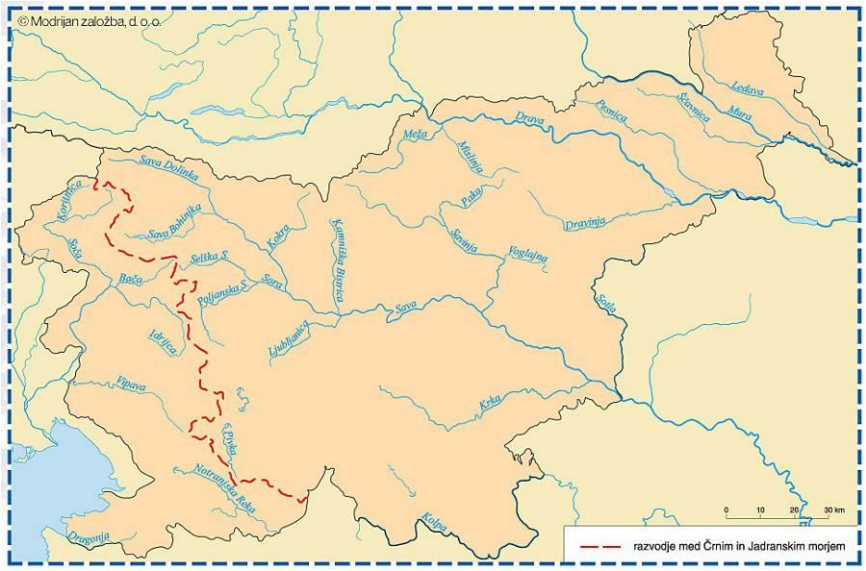

Slika 3: Razvodje med Jadrnskim in Črnim morjem

1.3.Gospodarstvo

Z izjemo rudarske Idrije so se ljudje preživljali s kmetijstvom, živinorejo, poljedelstvom in domačo obrtjo: mizarstvom, čevljarstvom, oglarstvom, kovaštvom, sodarstvom in drugim. Od 17. stoletja dalje pa je idrijski prostor bistveno zaznamovala nova obrt – izdelava čipk, ki so jo vzele za svojo soproge in hčerke idrijskih rudarjev ter kmečke ženske iz okoliških vasi predvsem v zimskem času. Z zaslužkom od prodaje doma narejenih čipk so bistveno prispevale k izboljšanju bornega preživetja družin.

Druga polovica 20. stoletja je pomenila prelomnico v življenju podeželja, predvsem hribovskih naselij. Temu je botrovala možnost dodatnega in novega zaslužka poleg rudarjena, v novonastajujoči industriji v dolini.

1.4.Kulturna dediščina

Idrija ni bila prepoznavna samo kot rudarsko mesto, temveč tudi kot kulturno, izobraževalno in nenazadnje politično naselje, ki je že leta 1581 dobilo protestantsko, leta 1876 čipkarsko in kasneje še gozdarsko šolo. Leta 1901 je bila ustanovljena realka, ki velja za prvo srednjo šolo na Slovenskem, kjer so velik del poučevali v slovenskem jeziku.

1.4.1.Prvo slovensko zidano gledališče

V 18. stoletju je Idrija dobila moderno skladišče žita za rudarje, poleg pa so pridni rudarji z denarjem, ki so ga prihranili pri gradnji skladišča, zgradili še prvo gledališko stavbo na Slovenskem. Z dvornega Dunaja so jih pohvalili z besedami: »Kaj takega se lahko zgodi samo v Idriji!«

Slika 4: Prva gledališka hiša – danes Filmsko gledališče

1.4.2.Grad Gewerkenegg

Nad hudourniško Nikavo je bil v letih 1522 do 1533 postavljen grad Gewerkenegg, edini grad na Slovenskem, ki mu ni nikoli vladal graščak. Zgradili so ga za shrambo živega srebra in žita. V njem je skoraj 400 let domovala rudniška uprava. Danes je v njem moderen, evropsko prepoznaven Mestni muzej Idrija, ki navdušuje obiskovalce s stalnimi in občasnimi razstavami ter drugimi kulturnimi dogodki. V gradu domuje tudi Glasbena šola Idrija.

Slika 5: Grad Gewerkenegg

2.Zgodovina idrijskega rudnika

Idrija se ponaša z rudnikom z najdaljšo tradicijo nepretrganega delovanja na ozemlju Republike Slovenije. V 500 letih rudarjenja so pod mestom izkopali 700 km rovov, ki segajo do globine 382 m. V njih so nakopali več kot tri milijone m^3 rude in jalovine ter pridobili okrog 150.000 ton dragocene kovine; skoraj tretjina je bila v procesu pridobivanja izgubljena, razpršila se je v okolje in še vedno ogroža prebivalstvo. Z več kot 13 % svetovne proizvodnje je bil idrijski rudnik po količini pridobljenega živega srebra drugi največji tovrstni rudnik na svetu. Prekašal ga je le španski Almadén, katerega začetki segajo v antični čas. Rudnik je v celotnem obdobju svojega obstoja zaznamoval gospodarsko in družbeno življenje v mestu in okolici, njegova dediščina pa bo pod Unescovim varstvom sooblikovala tudi prihodnost.

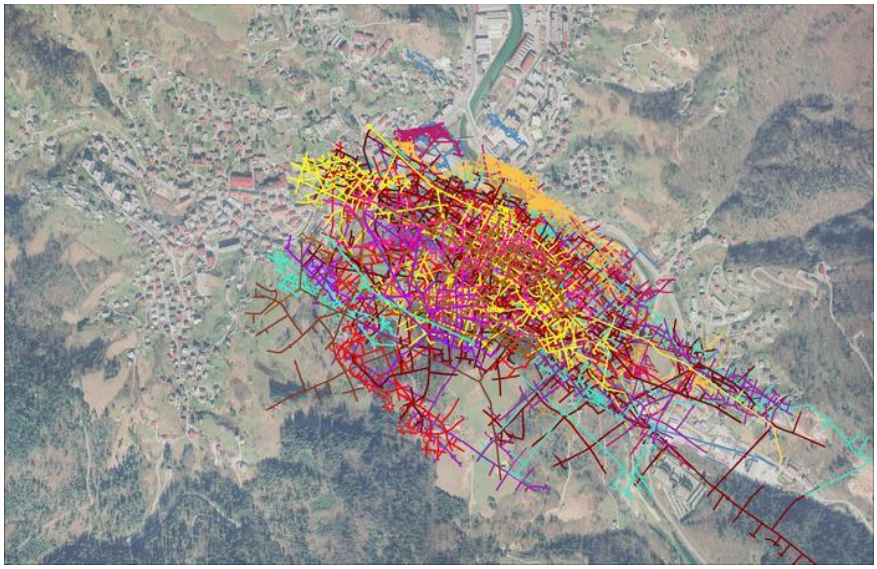

Slika 6: Tako je podzemlje našega mesta prepredeno z rovi (Maketa iz Antonijevega rova)

2.1.Kako se je začelo

2.1.1.Mogoče takole???

V davni časih je za devetimi grebeni in trinajstimi dolinami odmaknjeno sotočje prekrival gozd. V tej dolini je živel škrat, čisto sam. Bil je to rudniški škrat - ime mu je bilo Prekmandlc. Varoval je strašansko velik zaklad - pod zemljo je bila skrita živo-srebrna ruda.

Slika 7: Prekmandlc (Avtor Jurij Pfeifer)

V dolino so se po tisočletjih naselili tudi ljudje. Prekmandlc se je priučil njihovi govorici, krajšali so mu čas in komaj je čakal, da jim je katero ušpičil.

In nekega dne je ob izviru vode Prekmandlc škafarju v škaf, katerega je namakal, natočil kanček živega srebra. Neznano težko kovino je začudeni škafar pokazal zlatarju v sosednjem kraju in ...

Rudarjenje se je začelo!

Prekmandlc je rudarjem vseskozi zelo rad ponagajal, pokazal jim je pot do bogate rude, jih opozarjal na nevarnost, oni pa so mu hvaležno odstopili kakšno drobtinico svoje malice. Zelo so se mu smilili, z živim srebrom so se namreč zastrupljali. Ko je svet spoznal, kako je srebro strupeno in ko so ga nadomestili z novimi materiali, se je ves srečen upokojil. Danes se radosten potika po sončnih grapah in grebenih, njegov dom pa je turistični rudnik – Antonijev rov, kjer ga morebiti še srečate. (Avtor: Anka Vončina)

2.1.2.Zgodovina rudnika kot nam govorijo pisni viri

Zgodovina idrijskega rudnika sega v zadnje desetletje 15. stoletja v čas, ko je Krištof Kolumb odkril Ameriko. Samorodno živo srebro je (kot smo zapisali tudi v pripovedki) našel »škafar«. Povsem neznano tekočo, svetlečo in težko snov, ki se mu je natočila v škaf, je odnesel k zlatarju v Škofjo Loko, ki je o najdbi poročal naprej. V naslednjih mesecih in letih so se v nastajajočo naselbino priseljevali zaslužka željni rudosledci iz italijanskih, nemških in čeških dežel.

Z odkritjem novih bogatih nahajališč cinabaritne rude v globinah se je rudarjenje močno razmahnilo. Še bolj se je okrepilo, ko je celoten rudnik s pripadajočim premoženjem odkupil habsburški nadvojvoda Karl. S kratko francosko prekinitvijo je ostal v avstrijskih rokah do konca prve svetovne vojne leta 1918. Po zaslugi vlaganj v znanje in tehnično opremo je rudnik spadal med najbolje opremljene v avstrijskih deželah, kar se je dobro poznalo v dvorni blagajni. Po prvi svetovni vojni sta Idrija in rudnik pripadla Italiji. Rudnik je ponoven razcvet doživel šele po drugi svetovni vojni, ko so ga v celoti modernizirali in je v obdobju visokih cen živega srebra v šestdesetih letih prejšnjega stoletja prinašal velike dobičke. Padec cene živega srebra zaradi čedalje strožjih okoljevarstvenih zahtev ter visokih stroškov rudarjenja zaradi vedno večje globine odkopavanja in nizke vsebnosti živega srebra v rudi, so privedli do odločitve o postopnem zaprtju rudnika. Zadnja rotacijska peč je ugasnila septembra 1995.

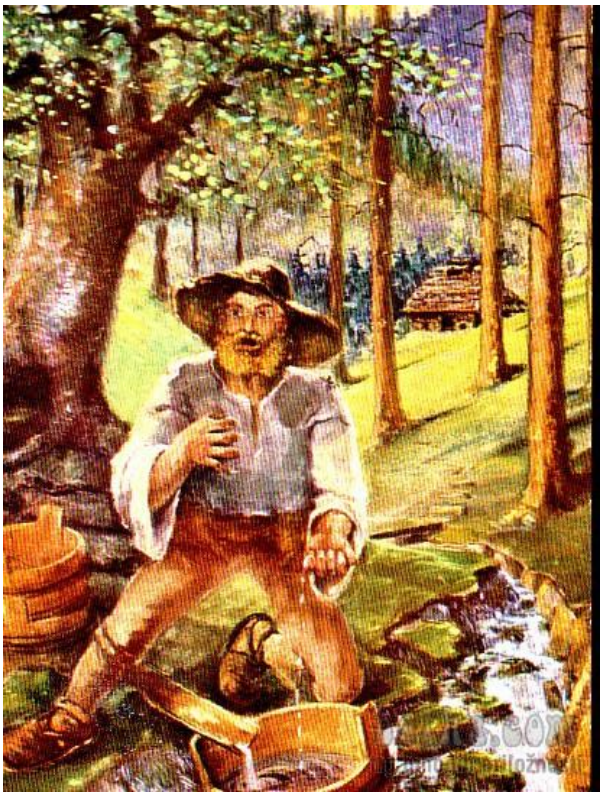

Slika 8: Škafarju se je v škaf natočilo živo srebro (Avtor Janko Trošt)

Ne le aktivno delovanje rudnika, tudi njegovo zapiranje je bilo velikopotezno in povezano z velikimi vlaganji, ki so bila potrebna zaradi zaščite mesta, zgrajenega nad rudnikom. Spodnje dele rudišča so zalili z vodo, zgornje dele, ki so geološko nestabilni, pa so utrdili in zalili z betonom. Skupno je bilo zasutih okrog 30 km rovov. Zgornji del rudišča bo treba vzdrževati in z meritvami spremljati vse dotlej, dokler ne bo dokazano, da se je premikanje zemeljskih gmot nad njim povsem ustavilo. Takrat bodo lahko večji del rudnika potopili.

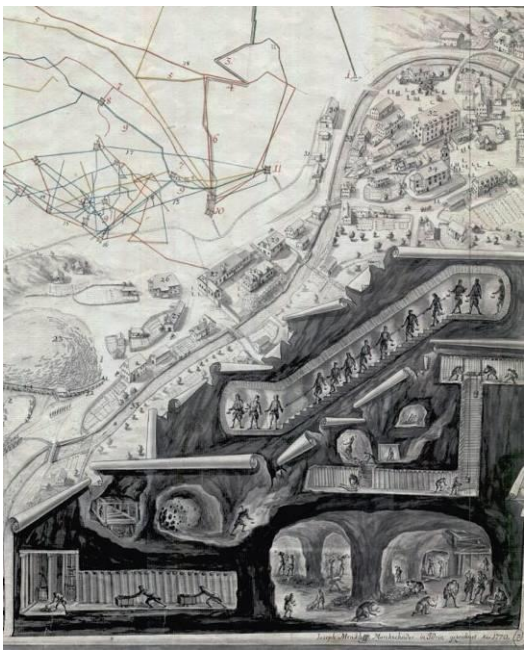

Slika 9: Idrija z rudnikom, kot so jo videli tuji raziskovaci, ki so jo obiskovali v osemnajstem stoletju.

Dediščina petstoletnega rudarjena si je zaslužila vpis na svetovni Unescov seznamu vrednost. Zajema peteklost rudnika in rudarjenja v najširšem pomenu te besede. Med vsemi vsekakor na prvem mestu

velja izpostaviti Antonijev rov - v muzej urejeno idrijsko podzemlje, grad Gewerkenegg, v katerem domuje najboljši evropski muzej industrijske in tehniške dediščine, jašek Frančiške z obnovljenimi rudniškimi stroji in napravami, idrijsko kamšt, topilnico, klavže, rudniško skladišče žita, rudniško gledališče, idrijsko rudarsko hišo ... Tako se zgodba rudarjenja nadaljuje.

2.2.Tehnična dediščina

2.2.1.Turistični rudnik – Antonijev rov

V delu rudnika, prilagojenem za obisk turistov, lahko spoznamo težko delo rudarjev. Kmalu za vhodom nas pričaka edinstvena podzemna kapela svete Trojice s kipoma svetega Ahacija, zavetnika trgovcev in svete Barbare, zavetnice rudarjev, katerim so se priporočali rudarji, ko so vstopali na delo pod zemljo. Antonijev rov iz leta 1500 slovi kot eden najstarejših ohranjenih vhodov v rudnik v Evropi, hkrati pa je tudi najstarejši del idrijskega rudnika. Ogledamo si lahko prikaz starih načinov rudarjenja z originalnimi orodji. Pred rovom so v 18. stoletju zgradili mogočno vhodno stavbo Šelštev, ki je služila kot prizivnica.

Slika 10: Antonijev rov - najstarejši ohranjenih vhodov v rudnik v Evropi

2.2.2. Klavže – slovenske piramide

Ob zgornjih tokovih vodotokov Idrijce, Belce in Klavžarice stojijo vodne pregrade - klavže, ki so bile pozidane v drugi polovici 18. stoletja. Služile so za plavljenje velikih količin lesa po reki Idrijci do Idrije, ki ga je rudnik porabil za svoje nemoteno delovanje. Slovenske piramide so delo idrijčana Jožefa Mraka. Klavže so trdnjavskega videza, zato jih imenujejo tudi Slovenske piramide. Njihova gradnja in način plavljenja lesa je presegalo znanje tistega časa, zato so vrhunski tehnični spomenik v Evropi. Izvor besede klavže je v latinskem izrazu clausus, ki pomeni zaporo. Debelina zidu Idrijskih klavž je na vrhu zapore 10,80 m, pri temeljih 18 m, pregrada pa od enega do drugega brega Idrijce meri 41 m. Razen Brusovih in Putrihovih klavž na Belci so ohranjene še klavže na Idrijci in na Klavžarici ali Ovčjaku v Kanomlji. Delovati so prenehale leta 1926, ko so bile v Idriji velike poplave.

Slika 11: Klavže - slovenske piramide

2.2.3.Kamšt in rake

Črpanje jamske vode je v rudarstvu zelo pomembno. Po podržavljenju rudnika konec 16. stoletja so zajezili reko Idrijco nad Divjim jezerom in izdelali 3,5 km dolg kanal, imenovan rake za pogon kamšti v centru Idrije. Ohranjena kamšt – črpalka na vodni pogon - za črpanje jamske vode (nem. Wasserkunst) v Mejci je iz konca 18. stoletja, ko so pričeli izkopavati Jožefov jašek. Delovala je do leta 1948, ko je vodno silo nadomestila elektrika.

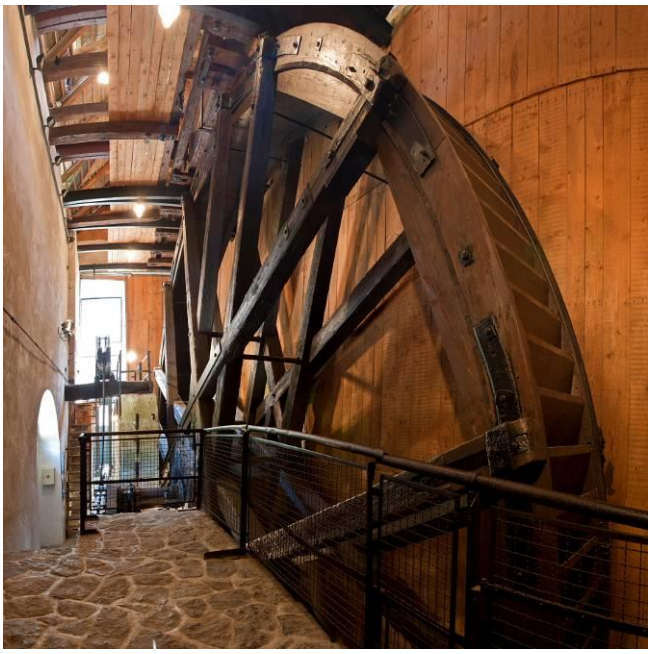

Slika 12: Kamšt - vodno kolo

V zidani stavbi kamšti je nameščeno pogonsko vodno kolo s premerom 13,6 m, ki slovi kot največje ohranjeno tovrstno leseno vodno kolo v Evropi. Vrtenje gredi pogonskega kolesa se je prek ročice, ojnice in pogonskega vodoravnega drogovja dolžine 75 m prenašalo prek dveh vzvodov na črpalno drogovje. Batne črpalke so bile nameščene na XI., IX. in III. obzorju, od katerih je ena razstavljena. Pogonsko vodno kolo se je zavrtelo 4-5 krat v minuti, zmogljivost črpalk je bila okrog 300 litrov

jamske vode v minuti iz globine 283 m. To je edina tovrstna črpalka v Sloveniji, ki stoji na prvotnem mestu.

Vodni kanal je oskrboval kamšt z vodo. Voda zajezena pri Kobili približno 2500 metrov stran od kamšti teče skozi umetno narejeno strugo, ob njej pa je vseskozi sprehajalna pot. Danes domačinom in obiskovalcem ponuja možnost sprostitve in rekreacije (tek, sprehod).

2.2.4.Partizanska tiskarna Slovenija

Partizanski tisk je v narodnoosvobodilnem boju odigral pomembno povezovalno vlogo. Pozival je k oboroženemu odporu proti okupatorju. Še zlasti velika potreba po pisani slovenski besedi je bila zaradi dolgoletnih fašističnih pritiskov na Primorskem.

Največja in tehnično najbolje opremljena partizanska tiskarna na Primorskem je bila partizanska tiskarna Slovenija. Po nasvetu domačina so zanjo izbrali skrivno mesto pod robom 1000 metrov visoke Vojskarske planote nad dolino Kanomljice. Poleti 1944 so barake sestavili na žagi v Gačniku, nato pa oštevilčene tramove in deske v nočeh prevažali na izbrano lokacijo. Zgradili so strojnico, kuhinjo in jedilnico, stavnico, knjigoveznico in električno centralo za pogon tiskarskega stroja z elektromotorjem. Sodelavci partizanskih tiskarjev so v Milanu kupili velik in sodoben električni brzotiskalni stroj, ga mimo mnogih nevarnosti ilegalno pripeljali do Gorice in na Vojščico, potem pa po delih mukoma prenesli v strojnico tiskarne.

Slika 13: Partizanska tiskarna Slovenije

Obratovati je začela jeseni 1944 in naslednje jutro so preko bližnje kurirske postaje že odposlali 4000 izvodov Partizanskega dnevnika. Slednji je bil edini dnevni časopis v okupirani Evropi, ki ga je tiskalo kako odporniško gibanje. Izhajal je redno do konca vojne in to v dnevni nakladi od 4000 do 7000 izvodov. V tiskarni, ki je obratovala do 1. maja 1945, je delalo 40 do 50 ljudi. V času delovanja so natisnili skupno 313 različnih izdaj v več kot milijon izvodih.

Nemci tiskarne niso nikoli odkrili, celo med zadnjo ofenzivo spomladi 1945. leta ne, ko so hudi boji divjali v njeni neposredni bližini in je samo na Vojščici nad njo padlo kar 305 partizanskih borcev. Tiskarna Slovenija je še danes v celoti ohranjena in kot kulturnozgodovinski spomenik že od leta 1947 odprta za obiskovalce, prav tako še vedno delujejo tiskarski stroji.

2.3.Rudniku so dali pečat

2.3.1. Franc Anton Steinberg

V sredini osemnajstega stoletja je bil zemljemerec, politehnik, kartograf, montanist, raziskovalec krasa in slikar.V Idriji je deloval kot upravitelj rudnika. Pod njegovo upravo so odprli več jaškov, moderniziral in razširjal je rudnik ter prvi kartiral jamo, hkrati pa uvajal gospodarjenje in smotrno proizvodnjo ter načrtno izobraževal rudarske strokovnjake.

2.3.2.Jožef Mrak

Znameniti Idrijčan, ki sodi med najvidnejše slovenske politehnike 18. stoletja.V zgodovino se je zapisal kot vrhunski jamomerec, geodet, kartograf, predavatelj na strokovnih šolah, slikar in še posebej kot graditelj »slovenskih piramid« - mogočnih klavž. Freske tega vsestranskega ustvarjalca že 250 let krasijo celoten obok župnijske cerkve v Spodnji Idriji.

2.3.3.Marko Vincenc Lipold

Marko Vincenc Lipold je bil prvi Slovenski geolog in prvi Slovenec, ki je ravnateljeval rudniku (druga polovica devetnajstega stoletja). Kartiral je idrijsko okolico in rudnik, kjer je moderniziral rudarjenje, povečal proizvodnjo, ter si prizadeval za izboljšanje življenjskih razmer idrijskih rudarjev in napredek Idrije.

3.Šolstvo na Idrijskem

Idrija ne le kot rudarsko, temveč tudi kulturno, izobraževalno in nenazadnje politično mesto, je že proti koncu 16. stoletja dobilo prvo šolo. Začetki šolstva v Idriji so povezani s protestanti, ki so že leta 1581 ustanovili prvo ljudsko šolo. Učitelju so dajali plačo rudarji. Deželni knez pa je vseeno odobril rudarjem letni dodatek 20 goldinarjev za njegovo vzdrževanje. Prvi skromni začetki poučevanja so se nadaljevali do ustanovitve glavne katoliške šole s tremi učitelji.

Idrijska glavna šola je v svojem razvoju dosegala izjemne uspehe ne samo številčno - saj je ob odprtju imela okoli 250 učencev - ampak tudi po dobrih učiteljih. Idrijčani so poleg osnovnošolske izobrazbe želeli nuditi svojim otrokom tudi možnost višje izobrazbe in v tej želji niso odnehali.

Rudnik se je razvijal in rabil je usposobljene strokovnjake. Ustanovili so prvo poklicno tehnično zemljemersko šolo ter kemijsko in metalurško šolo.

Rudnik je pri vzdrževanju in svojem delu potreboval veliko lesa. Gozdove je bilo potrebno čuvati, vzdrževati in ohranjati. V ta namen so ustanovili gozdarsko šolo.

Idrijčani pa niso poskrbeli samo za vzgojo in izobraževanje dečkov, ampak tudi deklet. Dekliška industrijska šola je izobraževala dekleta v ženskih ročnih delih. Poleg te šole so leta 1876 ustanovili čipkarsko šolo - strokovno šolo za klekljanje. Gospodinjska šola je dekletom dala možnost poleg pouka ročnih spretnosti tudi znanje opravljanja gospodinjskih del. Potreba po izobraženih obrtnikih in trgovcih je zahtevala ustanovitev obrtno-trgovsko nadaljevalne šole.

Slika 14: Za tedanji čas najlepša in najmodernejša šolska stavba na Kranjskem

Idrijčani so se trudili, da bi dobili redno in javno priznano srednjo šolo. To jim je uspelo šele v času županovanja Dragotina Lapajneta, ki je končno uspel premagati mnoge prepreke. Leta 1901 je tako Idrija dobila prvo slovensko realko, kar je bilo v času avstrijske vladavine resnično veliko dejanje, saj je na srednji šoli prvič prevladal slovenski učni jezik nad nemškim. Poimenovana je bila po enem največjih slovenskih matematikov, po Juriju Vegi. Sedaj v stavbi nekdanje prve slovenske realke domuje Gimnazija Jurija Vege Idrija.

Slika 15: Gimnazija Jurija Vege

Poleg realke so vse te številne šole dobile za tedanji čas najlepšo in najmodernejšo šolsko stavbo na Kranjskem.

Učenci iz drugih krajev so stanovali pri dijaških gospodinjah, ki so bile znane kot dobre skrbnice, vredne zaupanja in so jim nudile drugi dom, učence pa so nadzorovali učitelji. Vso to bogato razvejano šolsko dejavnost je zavrla prva svetovna vojna. Z zasedbo Slovenskega Primorja in priključitvijo k Italiji, se je začelo potujčevanje idrijskih učencev. Iz šol so pregnali

slovenski jezik in slovenske učitelje. To je trajalo vse do kapitulacije Italije septembra 1943, ko so Idrijo zapustili Italijani, a z anjimi so prišli Nemci. Aprila 1945 so jo zapustili. Prav idrijsko šolstvo je zgled, kako so rudarji sami v preteklosti skrbeli za izobraževanje in vzgojo svojih otrok.

3.1.Godbeno društvo rudarjev Idrija

Najstarejš godba na pihala v Evropi in svetu praznuje leta 2015 pomembno obletnico - 350 let od prvega zapisa o njenem delovanju. Priča o tem, koliko je Rudnik živega srebra vplival ne samo na strokovno, tehnično, temveč tudi na kulturno življenje meščanov Idrije.

4.Zgodovina čipk in klekljanja

Klekljanje oziroma klekljarstvo je veščina oziroma obrt izdelovanja klekljanih čipk s križanjem, sukanjem, pretikanjem oziroma prepletanjem niti, navitih na klekljе. Poleg klekljev, posebno oblikovanih lesenih palčk, na katerih je navit sukanec, se pri klekljanju rabi še blazino (t. i. bula), položeno v košaro (jerbas), na katero je z bucikami pripet vzorec (t. i. papirc). Za spojitev posameznih delov čipk se uporablja majhna kvačka (t. i. heknadl, jeftarca), za navijanje sukanca na klekljе pa kolovrat za navijanje klekljev ali novejši strojčki na ročni ali električni pogon. Klekljanje je bilo v Idriji dokumentirano že konec 17. stoletja.

V 19. stoletju se je klekljarstvo kot obrt razširilo tudi na idrijsko podeželje. Znanje se je sprva prenašalo iz roda v rod, pozneje je na razvoj pomembno vplivala klekljarska šola, ki je bila ustanovljena leta 1876. leta v Idriji. Prva učiteljica klekljanja je bila domačinka Ivanka Ferjančič. Na razpoznavnost idrijske čipke so vplivali tudi številni trgovci. Čipkarska šola deluje še danes in sicer kot zunajšolska dejavnost z oddelki v Idriji in okoliških krajih. Potekal je tudi poklicni program čipkarstva. Ročno izdelana idrijska čipka je od leta 2000 zaščitena z geografsko označbo.

Slika 16: Idrijska čipka

Za ohranjanje veščine klekljanja so v prvi vrsti zaslužni Čipkarska šola Idrija ter vse klekljarice idrijske čipke, med katerimi so mnoge vključene v različna klekljarska društva, ki se združujejo v Združenje Slovenskih klekljaric. Le-to pa je član Mednarodne organizacije za klekljano in šivano čipko OIDFA. Mestni muzej Idrija je odgovoren za dokumentacijo klekljarske dediščine.

4.1.Ivanka Ferjančič

Prva učiteljica klekljanja v čipkarski šoli v Idriji ima velike zasluge za obstoj in razvoj čipkarske šole v Idriji in za širitev tega znaja zunaj naših meja.Svoje znanje je podajala po različnih mestih Italije in celo na Dunaju.

5.Naravoslovna dediščina

5.1.Zgodovina naravoslovja na Idrijskem

Predniki na Idrijskem nam niso le zapustili bogate narave, oplemenitili so jo, nam zaupali tudi mnogo znanja in spretnosti sonaravnega bivanja. Naravoslovni raziskovalci, ki so v Idrijo prihajali zaradi znanega rudnika ali pa so bili tu rojeni in izšolani, so jo dovolj natančno preučili. Pri raziskovanju (bili so zdravniki, geologi …) jih je gnalo tudi farmacevtstvo in zdravilstvo (npr. nabiranje rastlin za lekarno), obe vedi pa sta se v tistem času neposredno prepletali z medicino. Poleg rastlin so jih zanimali še geološki pojavi, živali, žuželke, ptice … S pomočjo pastirjev, (divjih) lovcev in drugih domačinov so začeli prodirati vedno višje v gorski svet. O spoznanjih so tudi objavljali in jih tako delili z znanstveniki in ustanovami takratne Evrope. Tako se je glas o pestrosti narave širil po Evropi in svetu. Idrija, malo mesto na Kranjskem, je bilo že v 18. stoletju znano evropskim prestolnicam kot kraj mnogih strokovnih raziskovalcev in novih spoznanj.

Prvi znani raziskovalec je bil goriški zdravnik P. A. Mattioli, ki je v Idrijo že v šestnajstem stoletju prihajal zdraviti rudarje.

5.2. Janez Anton Scopoli

Slika 17: J.A.Scopoli, prvi zdravnik v Idriji, upodobljen na spominski znamki

Janez Anton Scopoli, nameščeni rudniški zdravnik, je služboval v Idriji sredi 18. stoletja. Tu ga je takoj pritegnilo bogastvo posebnega rastlinja, saj je kot zdravnik imel za zdravljenje na voljo predvsem naravne izdelke. V raziskovalni in uporabni namen je na vrtičku pred stanovanjem gojil različne vrste rastlin, ki jih je prinašal s svojih poti. V Idriji je nastalo njegovo najbolj znano znanstveno delo *Flora Carniolica.* Enakovredno je sodeloval z najvišjimi evropskimi naravoslovnimi strokovnjaki tistega časa.

Scopolijevo delovanje je v Idriji spodbudilo nepretrgano naravoslovno raziskovanje znanstvenikov do današnjih dni. Bili so to B. Hacquet, H. Freyer, F. Hladnik in še mnogi drugi prišleki in tu rojeni. Veliko rastlin častno nosi njihova imena in imena kraja odkritja. Te »posebnice« predstavljajo našo domovino na čisto svoj način – so naši glasniki.

5.3.Baltazar Hacquet

Bil je znameniti naravoslovec, etnolog in kirurg. V Idriji je deloval v drugi polovici 18. stoletja. Napisal je delo posvečeno Idriji in idrijskemu rudniku Oryctographia Carniolica. Bil je velik razsvetljenec svojega časa, svetovljan in kritičen mislec, ki je pomembno prispeval k razvoju naravoslovja na slovenskem ter širšemu poznavanju slovenske dežele, njenih ljudi in običajev.

5.5.Franc Paula Hladnik

Franc Hladnik je bil idrijčan, znameniti slovenski botanik in pedagog. Na začetku devetnajstega stoletja je ustanovil Botanični vrt v Ljubljani, ki od ustanovitve še vedno neprekinjeno deluje. Bil je profesor naravoslovja na visokošolskih centralnih šolah v času Ilirskih provinc ter ravnatelj ljubljanske gimnazije. Po njem se imenuje edini endemični rod v Sloveniji hladnikovka (*Hladnikia*)

Slika 18: Znanje je v Idrijo prihajalo in iz nje izhajalo

5.6.Rastlinsko imenoslovje

Rastline, ki so jih prvi opisali idrijski naravoslovci, imajo svoje klasično nahajališče na Slovenskem, takratnem Kranjskem. Klasično nahajališče nam pove kraj, kjer je rastlino botanik prvič videl, jo preučil in dal ime. Sčasoma to postane spomenik botanične kulture, ki ohranja znanstveno vrednost. Mnogo rastlin nosi ime po kraju odkritja – po Idriji (tedanji kranjski). To so Kranjski jeglič kranjski volčič, idrijski jeglič, triglavski dimek in druge. Imenovanje rastlin po ljudeh pa je v rabi že od antike. Po botanikih so poimenovani rodovi volčičev (*Scopolia*), tevja (*Hacquetia*), hladnikie (*Hladnikia*) … vrste; Scopolijev repnjak, Hacquetov ušivec, Freyerjev glavinec, Hladnikov grintavec, Blagajev volčin ... V teh imenih spoznamo mnogo naše kulturne zgodovine.

5.7.Scopolijev spominski botanični vrt

Vse to upravičuje trud predstaviti tudi ta del naše dediščine. Ta je predstavljena v posebni živi muzejski zbirki - v spominskm botaničnem vrtičku, poimenovanem po Scopoliju. Naravoslovni duh se tsako v Idriji nadaljuje, po zaslugi prizadevne profesorice biologije Marije Bavdaž, ki vodi in usmerja vse naravoslovnega znanja željne prijatelje.

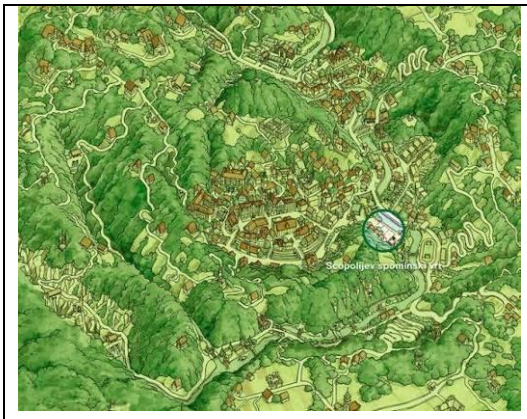

Slika 19: Idrija in današnji Scopolijev vrt

Slika 20: Scopolijev spominski botanični vrt

5.8.Divje jezero

Dobra dva kilometra južno od mesta Idrija leži kraški vodni izvir - Divje jezero – urejen že leta 1972 kot prvi muzej v naravi na Slovenskem. Leži pod prepadnimi stenami severnega roba Črnovrške planote.

Slika 21:Divje jezero

Ta edinstven kraški izvir je nastal v propustnih in lahko topljivih apnencih. Pod navpično skalno steno iz rova priteka voda, ki jo popije zakraseli Trnovski gozd. Ob močnih nalivih jezero bruha izjemne količine vode, ocenjene na nekaj 10 m³ v sekundi in ta divjost mu je dala ime. Kadar pa so nalivi močnejši v zgornjem toku Idrijce lahko pride do nasprotnega pojava, jezero deluje kot požiralnik. Ob visokih vodah je hidrološko povezano z zaledjem Ljubljanice, Hublja in morda celo Lijaka in Mrzleka. Poleg tega pa Divje jezero ni preprost sifon, kot se je mislilo v preteklosti, pač pa ventil obsežnega zalitega jamskega spleta. Potapljači so se doslej spustili do globine160 m, kar je na meji trenutne človeške zmogljivosti.

Iz jezera odteka voda z reko Jezernico, ki se kot najkrajša slovenska reka po 55 metrih izlije v reko Idrijco. V sušnih obdobjih skoraj usahne. Divje jezero z najožjo okolico se ponaša z izjemnim

rastlinskim in živalskim svetom, v jezerski kotanji živijo drobne podzemeljske živalice (človeška ribica). V okolici pa se nahaja 150 vrst različnih praprotnic in semenk, zato je razumljivo, da jezero vseskozi privablja domače in tuje botanike.

5.9.Obisk kralja saškega

Najbrž najimenitnejši obiskovalec naših krajev je bil saški kralj Friderik August II, ki se je zelo zanimal za botaniko. V prvi polovici 19. stoletja se je na povabilo takratnega kustosa Kranjskega deželnega muzeja v Ljubljani, v Idriji rojenega Henrika Freyerja, ustavil na takratnem Kranjskem, kjer si je želel ogledati, v letu prej v Polhograjskih hribih odkriti nov volčin, po najditelju imenovan Blagajev *(Daphne Blagayana)*. Želel pa si je ogledati tudi idrijske posebnosti, okolico Divjega jezera, sotesko Idrijce, imenovano Strug in Jelenk, kjer raste idrijski jeglič.

5.10.Jegličeva zgodba

Čisto posebna družina

Rod jegličev je zgodnje pomladanski, kar nam govori njihovo latinsko ime: Prima – prva. Njihova mama, nežna vijolična cvetka, prebiva v naših grapah. Ljubi senco, vlago, ljubi hladen skalni objem. Ko v aprilu začne v deželo lesti pomlad, polepša s skopo prstjo in mahom obraščene skalne razpoke nad Divjim jezerom, ob Idrijci in ob njenih pritokih. Kranjski jeglič ji je ime.

Njen ljubi živi čisto drugje. Nastavlja se soncu na, od pomladi ogretih robeh. Njegovi cvetovi so zlati. Nadeli smo mu skoraj ošabno ime – lepi jeglič ali avrikelj.

Slika 22: Avrikelj

Slika 23: Kranjski jeglič

Slika 24: Idrijski jeglič

Visoko nad Idrijco sta se zagledala. in tam na isti pečini bivata še danes, le ona na severni, on pa na južni strani. Otroci, prefinjeni kot mama in postavni kot oče, bivajo nekje med soncem in senco na mestih, ki so večini izmed nas, nedostopna. Idrijski jeglič je to. (Avtor: Anka Vončina)

5.11.Zavarovane rastline na idrijskem

Varovanje rastlin je pri nas urejeno z zakoni. V Ervopski uniji pa so države članice določile omrežje varstvenih območij imenovana Natura 2000, ki skrbi za rastline, živali in si prizadeva predvsem za ohranjanje življenjskih okolij.

Nekaterih rastlin ne smemo nabirati, drugih izkopavati, tretjim ne smemo pobirati semen, najbolje pa je, da vse zaščitene pustimo kar tam, kjer so in takšne kot so, ker takšne in tam so najlepše. Kot z vsem smo se tudi z zavarovanimi rastlinami morali prilagoditi evropski zakonodaji. Ker Pariz in London nimata zvončkov, telohov, šmarnic in ciklam, so tudi naši, čeprav ne tako redki, zavarovani in prav je tako. Idrijsko se ponašamo z mnogimi imenitnicami, ki jih varujejo ukrepi o zavarovanju rastlinskih vrst: Zavarovanih je okrog štirideset vrst **kukavičevk** *(Orchidaceae),* (trizoba kukavica ima na idrijskem, zahvaljujoč Scopoliju svoj rojstni kraj, lepi čeveljc, bleda kukavica, mačja ušesa, obe murki, močvirnice ...)

Slika 25: Trizoba kukavica

Slika 26: Čmrljeliko mačje uho

Slika 27: Lepi čeveljc

Zavarovani so nageljčki ali **klinčki** *(Dianthus)*, mesojede **rosike** *(Drosere)*, **perunike** *(Iris)* **mečki** , mesojedi **mastnici** *(Pinguicula)*, **lilije** *(Lilium)*, **telohi** *(Helleborus)*.

Slika 28: Kranjska lilija

Slika 29: Turška lilija

Slika 30: Brstična lilija

Zavarovani so še navadni mali zvonček, pomladni veliki zvonček ali kronca, rumena maslenica, arnika, šmarnica, rumeni in močvirski svišč, navadni pasji zob, navadna ciklama, avrikelj, kranjski in idrijski jeglič in Julijska orlica. Pri nas raste vseh pet zimzelenih lesnatih zavarovanih rastlin, tisa, navadna bodika, bodeča in širokolistna lobodika ter Blagajev volčin.

Slika 31: Blagajev volčin

6.Kulinarika

6.1.Žlikrofi

Idrijski žlikrofi so slovenska jed, narejena iz rezančevega testa s krompirjevim nadevom in značilno obliko. Priprava poteka po tradicionalnem receptu, ki je bil opisan v sredini 19. stoletja, natančen izvor jedi pa zaradi pomanjkanja zgodovinskih virov ni znan. Pripravljajo se kot predjed, priloga k mesnim jedem ali samostojna jed. Idrijski žlikrofi so prva slovenska jed, ki je bila zaščitena na ravni Evropske unije kot zajamčena tradicionalna posebnosti. Proizvodnja ni omejena, vsi izdelovalci in restavracije, ki želijo ponujati jed pod tem imenom, pa morajo biti certificirani.

Slika 32: Žlikrofi

Recept

Sestavine za testo
30 dag moke - bele
2 jajci
1 čajno žličko olja
vodo ali mleko po potrebi

Nadev:
50 dag krompirja
5 dag slanine ali zaseke
5 dag pražene čebule
drobnjak, majaron, poper, sol

Cel, neolupljen krompir skuhamo, nato olupimo, pretlačimo, začinimo s praženo čebulo, praženo zaseko in dodamo začimbe (majaron, drobnjak, sol in poper). Naredimo maso in iz nje oblikujemo za malo večje lešnike velike kroglice. Iz moke, jajc, olja in vode naredimo testo. Pustimo da počiva, nato pa ga na tanko razvaljamo. Na testo polagamo kroglice, zvijemo v kačo, narežemo. Pri strani s prsti previdno stisnemo ušesca in oblikujemo vsak žlikrof v »kapo«. Zložimo na pladenj, zakuhamo v vreli slani vodi. Pomešamo, ko se dvignejo na površje jih poberemo iz vode, naj ne vrejo!

6.2.Zelševka

Zelševka je oblika potice z nadevom iz drobnjaka, majarona ali mete, značilna za idrijsko-cerkljansko območje. Njena priprava je zelo enostavna. Prvotno so potico pripravljali slano, danes pa tudi sladko, kateri v nadevu dodamo rozine. Slano zelševko lahko uživamo z dušenim kislim zeljem, z joto ali samostojno kot pecivo.

Sestavine za testo
1 kg bele moke
1 kocka kvasa
25 g soli
1/2 l vode ali mleka
1 dcl olja

Nadev in izdelava
Maslu ali olju, za rahlo popraženje nadeva, dodamo drobno narezan velik šop drobnjaka, majarona ali mete. Potresemo ga po razvaljanem vzhajanem testu. Pečemo uro kot običajno potico.

6.3.Smukavc

Smukavc so idrijske gospodinje pripravljale od pomladi, ko so prvi zeljni listi postali dovolj veliki, da so jih lahko natrgale in na to čez celo poletje. Jeseni in v zgodnji zimi so smukavc kuhali iz ohrovtovih listov, ker takrat ni več zelenih zeljnih listov. Če si zaželimo smukavca v zgodnji pomladi, potem si lahko pomagamo tudi z listi nadzemne kolerabe ali pa brokolija. Ponekod smukavcu dodajajo blitvo. Nekatere gospodinje za ta namen uporabijo tudi liste radiča, kuhajo pa se različno gosto.

Recept za 10 oseb:
- 1,5 kg krompirja
- 1 kg zelenih zeljnih oziroma ohrovtovih listov
- 0,1 kg ocvirkove masti ali zaseke
- 3 stroki česna
- Sol
- Poper

Liste zelja oziroma ohrovta osmukamo od glavne listne žile, in jih narežemo na tanke rezance. V slanem kropu jih blanširamo nekaj minut.Medtem kuhamo olupljen krompir. Kuhanega v vodi pretlačimo, dodamo zeljne liste inkuhamo naprej. Jedi dodamo sesekljan česen, in prepraženo ocvirkovo mast ali zaseko, solimo in popramo. ter kuhamo toliko časa, da postane jed dovolj mehka. Nekateri dodajo prepraženi maščobi malo moke, da se jed bolje poveže. Jed lahko ponudimo skupaj z zeljševko ali ocvirkovco.

7.Zgodovina idrijskega planinstva

Slika 33 Prva razglednica Javornika

Idrija z okolico ni prav nič zaostajala v planinskim razvoju za ostalimi kraji v takratni deželi Kranjski. Več naravoslovcev; J. A. Scopoli, B. Hacquet, Freyer, Hladnik … , ki so med prvimi odkrivali visokogorje, je službovalo v rudarski Idriji. Na Javornik, najvišji vrh, takrat so ga imenovali Medvedov turn, po kmetiji pod njim, so se tudi zatekali turisti - planinci. Vrh se ponaša s prvo vpisno knjigo iz leta 1876.

To je bil prvi zametek organiziranega planinstva na Slovenskem. Le enajst let po ustanovitvi SPD je bila leta 1904 ustanovljena podružnica v idrijski čitalnici. Pobudnik in ustanovitelj je bil profesor na idrijski realki - Makso Pirnat.

Koče na Javorniku je bila druga koča na Primorskem. Prva Slovenska kočo SPD pa je bila Orožnova koča pod Črno prstjo.

Društvo je organiziralo predavanja, izlete, družabna srečanja in veselice, naredili so drsališče, skrbeli so za sankališče in pri Kobili postavili leseno brv. Markirali so poti na Javornik, Svete Tri Kralje, čez Tisovec na Otlico, Golake, Jelenk ...

Delovanje društva je prekinila 1. svetovna vojna. Ponovno vzpostavitev je onemogočala italijanska zasedba Primorske. Planinci so nadaljevali narodni boj predvsem potem, ko so oblast leta 1922 prevzeli fašisti in je bilo v naslednjih letih ukinjenih več 100 slovenskih šol in društev. V takšnih razmerah so predstavljale gore in kraško podzemlje edino zatočišče, kjer so lahko zapeli »prepovedano slovensko pesem in se vsaj nekaj ur počutili svobodne«. Leta 1924 so na Poreznu, na pobudo Zorka Jelinčiča ustanovili ilegalni planinski klub Krpelj, ki naj bi združeval »zanesljive« Primorce, ki so z vsem srcem živeli za osvoboditev. Januarja 1946 je bil prvi ustanovni občni zbor novega društva v Idriji, ki se je priključilo Fizkulturnemu društvu Rudar kot planinska sekcija. Leta 1948 je bilo ustanovljeno samostojno planinsko-alpinistično društvo.

Z udarniškim delom je bila na sedlu med vrhom Javornika in Dednim vrhom zgrajena nova koča, odprta leta 1952 in poimenovana po ustanovitelju društva Maksu Pirnatu. Leta 1955 je bila na enak način dograjena nova koče na Hlevišah. V tem obdobju so v bivši italijanski kasarni na Sivki uredili zavetišče, planinska postojanka na Jeleniku pa je gostovala v različnih domačijah. Zgrajen je bil tudi dom na Vojskem, kjer so skušali razvijati turizem na tej visoki planoti.

Koča na Javorniku je bila oddana novo ustanovljenemu planinskemu društvu Javornik iz Črnega vrha, zavetišče pod Sivko in na Jeleniku je žal zaprto, v domu na Vojskem pa je danes Center šolskih in obšolskih dejavnosti. Kočo na Hlevišah je društvo v zadnjih letih temeljito obnovilo.

V društvu deluje 7 odsekov: markacijski, izletniški, alpinistični, športno-plezalni, mladinski, gospodarski in odsek za varstvo gorske narave.

Markacisti nadelujejo, čistijo in označujejo planinske poti, izletniški odsek vsako leto izvede od 20 do 30 organiziranih izletov v bližnje in daljne gore, gospodarski odsek pa skrbi za našo kočo na Hlevišah.

Odmevni uspehi društva so uspehi alpinistov, kar trije člani našega odseka so bili izbrani v republiško odpravo Pamir. Sami so že organizirali prvo primorsko alpinistično odpravo na Aconcaguo, najvišjo goro Južne Amerike. Naveza, v kateri je sodeloval Idrijčan Zlatko Gantar, je opravila prvenstveni vzpon po še nepreplezani južni steni gore in se zaradi izjemnega dosežka vpisala v svetovno zgodovino alpinizma.
Še odmevnejši uspeh alpinistov je bil vzpon po južni steni Daulagirija v Himalaji leta 1981. Udeležil se ga je član AO Idrija Emil Tratnik. Vzpon so opravili v štirih dneh po še nepreplezani južni strani. Podvig je v svetu zelo odmeval.
Vsi pa smo najbolj ponosni na uspehe mladinskega odseka, ki na šolah po zaslugi požrtvovalnih učiteljev - mentorjev in mladinskih vodnikov PD Idrija organizirano deluje že od leta 1956.

Od začetka izhajanja krovne planinske publikacije - Planinski vestnik (1895) - pa do danes ima le-ta zveste poročevalce iz naših planinskih vrst.

To je bogata 110 letna dediščina našega društva, dediščina povezovanja lepot narave, prebivalcev in obiskovalcev. Dediščina je spodbuda za nadaljnji razvoj. Ob 100 letnici smo jo zapisala v zbornik – »Naših prvih 100 let«, letos ob 110 jubileju pa še v posebni publikaciji društva. Za svojo koristno sled, ki jo puščamo v družbi, pa je društvo ob stotem jubileju prejelo najvišje Občinsko priznanje.

110. obletnico smo preznovali 7. septembra 2014 pri planinski koči na Hlevišah.

7.1.Naša koča na Hleviški planini

Koča na Hleviški planini se nahaja le malo pod 908 m visokim vrhom Hleviške planine. Od koče, ki je točka slovenske planinske poti, se nam odpre lep razgled le proti jugovzhodu, saj na ostale strani razgled ovira gozd. V času, ko je koča zaprta, dobimo žig SPP pri drvarnici za kočo.

Zgrajena je bila pred 50 leti s prostovoljnim delom zagnanih Idrijčanov - ljubiteljev planin. Koča je danes temeljito obnovljena. Iz Idrije do nje vodita dve markirani poti. Obe potekata večinoma po gozdu in vas do nje pripeljeta po dobri uri zmerne hoje. Do koče pa vodi še mnogo neoznačenih, a dobro uhojenih poti. V bližino koče se lahko pripeljemo tudi po cesti.

Slika 34: Naša koča na Hlevišah

7.2.Obhodnice, ki obiščejo naš svet

7.2.1. Idrijsko-cerkljanska planinska pot

Zamisel o poti, ki bi vodila po vrhovih in skozi zanimive točke našega območja, je med idrijskimi planinci že zelo stara. Uresničena pa je bila skupaj s sosednjim cerkljanskim planinskim društvom šele po letu 1975.

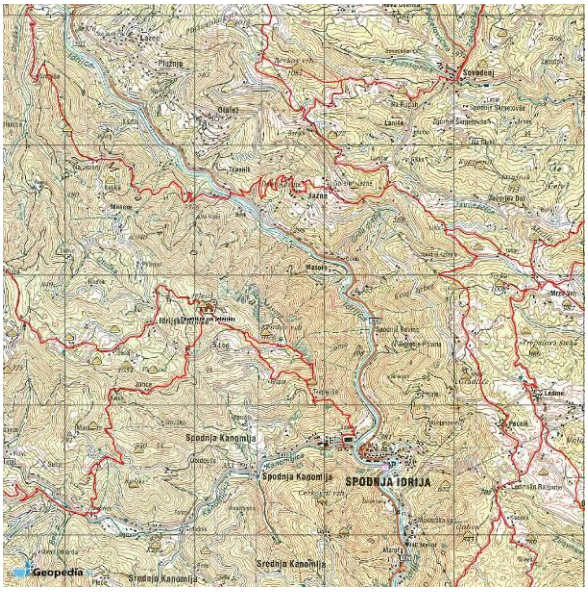

Slika 35: Del Idrijsko-cerkljanske planinske poti

Po prvotnem predlogu planincev in markacistov so primerno traso razdelili na odseke, markirali vsak svoj del in ga tudi opisali. Ob 75-letnici obeh društev smo predstavili novo Idrijsko-cerkljanske poti. Obhodnica je bila vedno silno popularna. Pot, vodnik in priloženi zemljevid sta bila korenito obnovljena ob 105. obletnici planinskih društev Idrija in Cerkno ter 30-letnici odprtja ICPP. Pot je dolga 184 km po razgibanem svetu od Porezna do Javornika. Označena je z običajnimi Knafelčevimi markacijami, včasih z dodano strešico. Kontrolnih točk z žigi je 25. Primerna je za vsakogar, v vseh letnih časih, tudi pozimi. Še posebno pa bi povabili mlade, da bi načrtno spoznavali te kraje.

7.2.2.Slovenska planinska pot

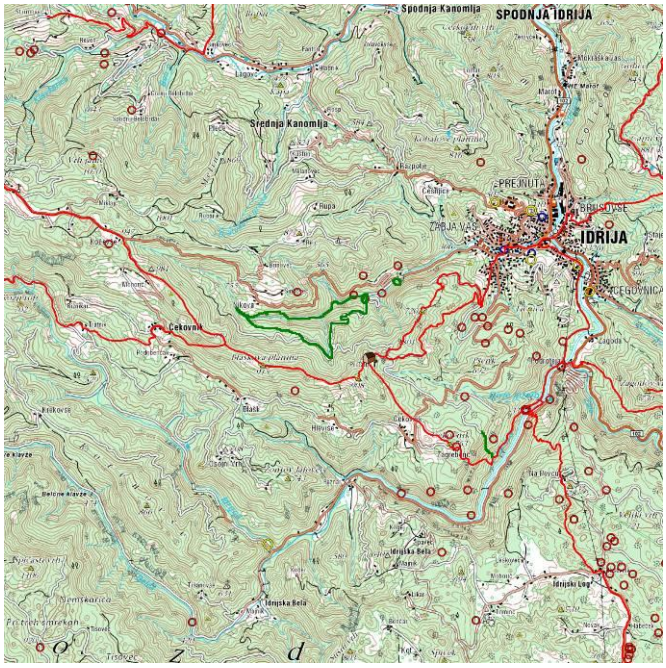

Slika 36: Mnogo poti na Hleviše

Ideja o povezavi najlepših hribovitih in gorskih predelov v Sloveniji se je porodila v petdesetih letih. Transverzala je večinoma speljana po obstoječih markiranih poteh od Maribora do morja. Odprta je bila leta 1953 in ima 80 kontrolnih točk.

Prvi Vodnik po *Slovenski planinski transverzali* je izšel konec 50. let. Od svojega nastanka je doživela nekaj sprememb. Dolžina po reliefu znaša 599 km, skupnih vzponov je 45,2 km in spustov 45,5 km. Ob poti je 58 planinskih koč, tudi dva muzeja (Slovenski planinski muzej v Mojstrani in bolnica Franja) ter Idrija in Škocjanske jame, ki sodijo v dediščino UNESCO. Ima svojo razširjeno različico.

Po zadnji spremembi imena so jo preimenovali v Slovensko planinsko pot. V vseh letih je Slovensko planinsko pot uspešno prehodilo že skoraj 10000 planincev.

7.2.3.Via Alpina

Več kot 5000 km označenih pešpoti razdeljenih na več kot 300 enodnevnih etap nas popelje na doživetje čudovitega alpskega sveta skozi osem alpskih držav, skozi življenjski prostor več kot 13 milijonov prebivalcev, od morske gladine do vrhov, ki sežejo tudi čez 3000 m visoko.

V Sloveniji nas pešpoti skozi 14 etap rdeče poti in 10 etap vijolične poti popeljejo čez vse tri slovenske visokogorske masive: Julijske Alpe, Karavanke in Kamniško – Savinjske Alpe, zraven tega pa tudi čez hriboviti svet Krasa. Ob poti si lahko ogledamo Lipico, Škocjanske jame, Predjamo, bolnico Franjo, Idrijo, Bohinjsko jezero, Triglavski narodni park, Informacijsko središča TNP v Trenti, biserno reko Sočo, botanični vrt Alpinum Julijana, planiške smučarske skakalnice, planinski muzej v Mojstrani ...

8.Viri:

Terpin, R., 1993: O zavarovanih in nekaterih drugih redkih rastlinah na Idrijsko-Cerkljanskem ozemlju, Idrijski razgledi 38: 51-59.

Ur.l. RS številka 82/2002

Ur.l. RS številka 46/2004 in 110/2004

Brezavšček Co, Naših 100 let, PD Idrija, 2004

Arko, M., Zgodovina Idrije, 1931

Mohorič, I., Zgodovina idrijskega rudnika, (Idrja), 1966 (289-291)

http://www.muzej-idrija-cerkno.si/index.php/sl.html 08. 11. 2014

http://www.visit-idrija.si/si/ 08. 11. 2014

http://www.antonijevrov.si/ 08. 11. 2014

http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/ 08. 11. 2014

http://www.idrija-turizem.si/ 08. 11. 2014

http://www.dedi.si/dediscina/220-idrijski-rudnik-zivega-srebra 08.11.2014

http://www.idrija.si/oobcini/zgodovina.html 08. 11. 2014

http://www.doria.si/knjigarna/q/artikel/2517/Zgodovina_idrijskega_solstva 08. 11. 2014

http://www.dedi.si/dediscina/461-klekljanje-idrijske-cipke 08. 11. 2014